

סלקציה במערכת החינוך

סלקציה במערכת החינוך מתקיימת דרך הצבת חסמים בדרכם של תלמידים בכניסה למסגרות חינוך בהם הם מעוניינים ללמוד. מסגרות חינוך יכולות להצהיר על סלקטיביות ולקיימה באופן סמוי. כך למשל הקמת בתי ספר ייחודיים, שכר לימוד גבוה ומבחני כניסה מהווים חסמים המונעים מתלמידים לקבל הזדמנות להוכיח את יכולותיהם הלימודיות.

מצד אחד: מסגרות חינוך רשאיות להציב תנאי קבלה השומרים על ייחודו ויוקרתו של בית הספר.
מצד שני: סלקציה בחינוך מונעת שוויון הזדמנויות.

שוויון בחינוך? תשלמו

"... תהליך הפרטתה של מערכת החינוך הוא תהליך ארוך וממושך, שהחל באמצע שנות השמונים, אבל ניתן לומר שכעת, עם תחילת שנת הלימודים הנוכחית, התהליך לובש טונים מאיימים במיוחד. משרד החינוך נוטה יותר מאי-פעם בעבר לאשר את פתיחתם של בתי-ספר המתהדרים בייחודיות פדגוגית ובהשקפות עולם מגוונות. אם מביטים מעבר למלל הנשגב ולסיסמאות היפות, ניתן מיד לראות שהמשתתף לבתי-ספר אלה הוא שהם מפעילים מנגנוני סלקציה נוקשים וגובים שכר לימוד העולה בגובהו לעיתים על שכר הלימודים באוניברסיטה.

אחד הביטויים המרכזיים לאופני פעולתם של בתי-ספר מסוג זה הוא רשת בתי-הספר הנקראים "דמוקרטיים". השימוש במושג דמוקרטיה מעלה אסוציאציות מספרו של ג'ורג' אורוול. אנו רואים כיצד המושג פושט ולובש צורה, והופך למעשה מסווה לפעילות בלתי-דמוקרטית מובהקת; מטרתם המרכזית של בתי-הספר הדמוקרטיים היא יצירת אוכלוסיית תלמידים הומוגנית ומתן הזדמנויות חינוכיות על בסיס מעמדי - הזדמנויות המאפשרות להם מסלול סלקטיבי הן במערכת החינוך והן בשוק העבודה העתידי.

הדבר המקומם ביחס לבתי-ספר אלה הוא שהם פועלים כבתי-ספר פרטיים על בסיס של תשתית ציבורית, וכך יוצא שהם נהנים משני העולמות - גם מתקציבים ציבוריים וגם מתקציבים פרטיים. מפעיליהם משתמשים, אם כן, בתשתית ובמימון ציבוריים כדי לקיים מערכת חינוך בדלנית מבחינה מעמדית. אחת ההצדקות לשיטה הקפיטליסטית, זו המתיימרת ללבוש פנים אנושיות, היא שהשיטה מאפשרת שוויון הזדמנויות כלכלי הבא לביטוי מיוחד במערכת החינוך. כלומר, תומכי הקפיטליזם מודים שהשיטה יוצרת אי-שוויון בחלוקת ההכנסות אך טוענים שהיא מעניקה, באמצעות שוויון הזדמנויות חינוכיות לכל מי שרוצה ויכול, את ההזדמנות לתרגם את היכולת והרצון ליתרונות כלכליים. הם מבקשים לראות במערכת החינוך אי שוויוני בתוך ים של מציאות בלתי-שוויונית. קיומו של אי כזה מתאפשר רק כאשר המשאבים המופנים לבתי הספר השונים זהים. אבל במציאות בה המשאבים אינם שווים, הרי שסיסמאות "הכל תלוי ביכולת וברצון" הופכות חלולות וציניות" (ד"ר יוסי יונה, y.net, 02.09.01)

מספר נתונים:

- רק 20% מקרב מסיימי י"ב בשנת 1996 החלו בלימודיהם באוניברסיטה בשנת 2004.
- רק 15.7% מאותו שנתון, יוצאי אסיה אפריקה וילדיהם, החלו לימודיהם בשנת 2004, לעומת 25.3% מקרב יוצאי אירופה ואמריקה וילדיהם.
- 28.2% מאותו שנתון, המשתייכים לאשכול החברתי-כלכלי הגבוה, החלו לימודיהם בשנת 2004 לעומת 10.5% מקרב המשתייכים לאשכול הנמוך ביותר.

השכלה או חינוך:

[והעמידו תלמידים הרבה] שבית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו וכן אבות ועשיר, ובית הלל אומרים לכל אדם ישנה, שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקרבו לתלמוד תורה ויצאו מהם צדיקים חסידים וכשרים:

(מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ג)

שמאי מציב 4 חסמים בכניסה לבית ספרו. 3 מהם: חכמה, ייחוס ועושר הם משתנים, שודאי מעצימים יכולות לימודיות, אך כמעט אינם תלויים בלומד עצמו. ענווה היא המבחן היחיד שהוא אישיותי, ואכן היא מבחן קשה לחכם, יחסן ועשיר. בית המדרש של שמאי מכוון למצוינות ואין הוא רואה עצמו מוסד מחנך. שמאי מחפש תלמידים "מוכנים" כדי להכשיר את העלויים של הדור הבא. בית המדרש של הלל רואה עצמו אחראי על חינוך הלומד ולא רק על השכלתו. דמות ה"בוגר" של הלל הוא ה"אדם הטוב" - צדיק, חסיד וכשר, ולא דווקא העילוי. הלל גם סומך על יכולותיו כמחנך לכן אין הוא מציב אף מבחן בכניסה לבית מדרשו.

לסלק את הסלקטור:

באותו היום שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו המורשתית והעמידו במקומו את רבי אלעזר בן עזריה בא גם שינוי יסודי בגישה הכוללת של בית המדרש.

תנא; אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס. שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כברו - לא יכנס לבית המדרש.

ההוא יומא (באותו היום) אתוספו כמה ספסלי (נוספו כמה ספסלים). אמר רבי יוחנן: פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן, חד אמר: אתוספו ארבע מאה ספסלי; וחד אמר: שבע מאה ספסלי. הוה קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל, אמר: דלמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל.....

תנא: עדיות בו ביום נשנית, וכל היכא דאמרינן בו ביום - ההוא יומא הוה. ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוהו. ואף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש

(תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח עמוד א)

אפילו שעה אחת

רבן גמליאל, בשונה משמאי מציב רק חסם אחד בכניסה לבית ספרו, מבחן אישיותי - מי שאין תוכו כברו. רבן גמליאל מחפש רק את ה"טובים", תוך נטרול כביכול של חסמים חיצוניים לתלמיד כמו כסף ייחוס או חכמה. רבן גמליאל סובר כי סביבת המצוינות אותה הוא מייצר תתרום גם לאיכות הלמידה.

הוצאת שומר הפתח, תופחת על פניו. רבן גמליאל מבין כי הוא יצר בית מדרש הומוגני, שבהכרח, לא רק שאינו משבח את הלימוד, אלא אף "תוקע" אותו. הרחבת בית המדרש הכניסה קולות, תהיות ותשובות חדשות לבית המדרש, שבלעדיהן אותן הלכות, שפירשו בו ביום, היו ממשיכות להיות תלויות, חסרות פשר.

כך שגם מבחנים אישיותיים ובעצם כל מבחן המייצר בית ספר הומוגני, לא רק שאינו משבח את הלימוד, אלא אף "תוקע" אותו.

לא דוחים תלמידים

והעמידו תלמידים הרבה.. ואפשר עוד שכוונת התנא לשלול סברת בית שמאי שאמרו שאין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון צנוע וכשר וירא שמים ובחר בסברת בית הלל שאמרו שמלמדין לכל אדם ולא ידחו לשום אדם שבא ללמוד תורה ולזה אמר והעמידו תלמידים הרבה. אמנם כדי שלא יהיו כולם שוים בהשוואה אחת ההגון ומי שאינו הגון בלמוד התורה וסודותיה אמר ועשו סייג לתורה כלומר הסייג אשר תעשו אין ראוי לעשות עם התלמידים לגמרי למונעם לבוא בבית המדרש כלל לאותם שאינם הגונים, רק יכנסו כולם לבית המדרש והמלמדים עצמם יעשו סייג וגדר לתורה שיגלו סודות התורה לכל אחד כראוי לו להגון לפי חסידותו כן ירבה הרב לגלות לו רזי התורה ולמי שאינו הגון כן ימעט ויעשה סייג לדבריו שלא לגלות לו סודות התורה שאינם ראויים אליו וזהו סייג לתורה עצמה, אבל לדחותם לגמרי שלא יכנסו לבית המדרש זה ודאי לא. אלא העמידו תלמידים הרבה כי מתוך שלא לשמה יבוא לשמה.

(מדרש שמואל לרבי שמואל די אוזידא, פרק א' עמ' 4)

ר' שמואל די אוזידא (1545-1604) נולד בצפת, ייסד ישיבה גדולה בצפת שעסקו בה בנגלה ובנסתר, היה מתלמידיו של האר"י.

בקדמה מאמינים, כי כל תלמיד יכול לרכוש השכלה ולהגיע לבגרות, אם הוא מקבל את הכלים הנכונים: כיתות לימוד קטנות, תמיכה קהילתית, מעורבות הורים בהחלטות ביה"ס, תכניות לימוד הנוגעות בעולמו התרבותי של הילד ושידור האמונה בכוחו של כל תלמיד להצליח.

www.kedma-school.org.il

תמיד אמא

מילים: עופר לוי

איך עוד נוגן לי, וזה מזכיר לי
אותך אמא כל כך חורט בי
כי את נתת בי נשמה
כל נר מאיר לי
כמו אש תמיד להבה

ליד הבית גם עץ הזית
עומד דומם מביט אליך
גם לו יש אמא, אולי אחרת
אך את שלי וגם אוהבת

האם זוכרת איך הגננת
אמרה לי לך, אני בכיתי
ואת נשקת לי, אמא
תמיד סלחת לי,
האם ריחמת עלי
אמא אמא
עומד בשער, קורא לך אמא
שולח לך יד
שואל אם מחכה
עומד בשער
מבט של צער
שקראת לי- ילד בוא כבר מאוחר